

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Атаманчук Данііл Валерійович

Аспірант

Національний транспортний університет, Україна

Науковий керівник: Базилюк Антоніна Василівна

д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів обліку та аудиту

Національний транспортний університет, Україна

Анотація. Стаття розглядає рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості підприємств в умовах сталого розвитку. Обґрунтовується необхідність інтегрувати принципи сталого розвитку в бізнес-стратегію та операційні процеси, що передбачає впровадження ресурсоефективних технологій, скорочення викидів та відходів, інвестування у відновлювані джерела енергії та соціальні програми. Рекомендується диверсифікувати діяльність, освоювати ринки екологічно дружньої продукції, упроваджувати інновації для створення екологічних та соціально-відповідальних товарів. Пропонується оптимізувати структуру капіталу через збільшення власного капіталу та залучення "зелених" інвестицій, розвивати співпрацю з фінансовими установами у напрямку "зеленого" фінансування. Наголошується на важливості активного управління екологічними, репутаційними та іншими ризиками за допомогою ризик-менеджменту, а також удосконалення стратегічного планування з інтеграцією показників сталого розвитку для забезпечення довгострокової перспективи та стійкого зростання фінансових результатів.

Ключові слова: фінансова стійкість, сталий розвиток, ресурсоефективність, екологічна продукція, "зелені" інвестиції, ризик-менеджмент, стратегічне планування.

Основна частина.

Фінансова стійкість підприємств є важливою передумовою для забезпечення їх ефективної діяльності, зростання та розвитку в довгостроковій перспективі. В умовах сталого розвитку, коли все більше уваги приділяється питанням збалансованості економічних, екологічних та соціальних аспектів, фінансова стійкість набуває особливого значення.

Досягнення фінансової стійкості вимагає від підприємства остаточного управління фінансовими ресурсами, оптимізації витрат, ефективного використання активів та пошуку нових джерел доходів. Водночас, сучасні виклики, такі як глобальна конкуренція, мінливе регуляторне середовище, технологічні інновації та зростаючі вимоги споживачів, змушують підприємство адаптувати свої стратегії та бізнес-моделі відповідно до принципів сталого розвитку, що означає, що фінансова стійкість має розглядатися в тісному зв'язку з екологічними та соціальними аспектами діяльності підприємств, забезпечуючи їх здатність генерувати прибуток, а також сприяти збереженню навколишнього середовища та добробуту суспільства.

Поняття "фінансова стійкість підприємства" вперше було згадано в працях радянських економістів у 1970-х роках. Зокрема, одним з перших, хто ввів це поняття в науковий обіг, був В.В. Ковальов. У своїй праці "Фінансовий аналіз: методи та процедури" (1986) він розглядав фінансову стійкість як один з найважливіших критеріїв надійності підприємства у фінансовому плані.

Ковальов визначав фінансову стійкість як таке співвідношення між статтями активу та пасиву балансу, яке забезпечувало б достатній рівень саморозвитку

підприємства на основі підтримки ним платоспроможності та ефективного функціонування грошових потоків.

У сучасній економічній літературі та нормативно-правових актах поняття "фінансова стійкість підприємства" трактується різними авторами та джерелами (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування поняття "фінансова стійкість підприємства"

Джерело	Визначення
Цал-Цалко Ю.С.	Фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість в довгостроковій перспективі.
Бланк І.О.	Фінансова стійкість підприємства – це певний стан рахунків підприємства, що гарантує його постійну платоспроможність.
Савицька Г.В.	Фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість в довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.
Господарський кодекс України	Фінансова стійкість суб'єкта господарювання – це спроможність суб'єкта господарювання результативно здійснювати господарську діяльність та ефективно її контролювати у довготривалій перспективі з метою досягнення ним поточної прибутковості та зростання власного капіталу.

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 4]

Як бачимо, різні автори та джерела акцентують увагу на різних аспектах фінансової стійкості, таких як: платоспроможність, рівновага активів і пасивів, здатність функціонувати та розвиватися, прибутковість та зростання капіталу. Проте, загалом всі визначення підкреслюють важливість фінансової стійкості для забезпечення стабільного та ефективного функціонування підприємства у довгостроковій перспективі.

Отже, на нашу думку, фінансова стійкість підприємства - це комплексна, динамічна та багаторівнева характеристика фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання, яка відображає його спроможність ефективно використовувати ресурси, генерувати грошові потоки, зберігати стабільну структуру капіталу, протистояти внутрішнім і зовнішнім ризикам, забезпечувати платоспроможність, прибутковість, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість у коротко- та довгостроковій перспективі в умовах невизначеного середовища з метою досягнення стратегічних цілей сталого розвитку.

Фінансова стійкість підприємства відіграє ключову роль у забезпеченні його сталого розвитку. Сталий розвиток передбачає збалансований підхід до економічної, екологічної та соціальної сфер діяльності організації з урахуванням потреб нинішнього та майбутніх поколінь. Саме фінансова стійкість є основою для реалізації стратегій сталого розвитку, оскільки без міцного фінансового підґрунтя неможливо ефективно інвестувати в природоохоронні заходи, соціальні програми та інші ініціативи зі сталого розвитку.

Фінансово стійкі підприємства мають кращі можливості для диверсифікації своєї діяльності, впровадження інновацій та освоєння нових ринків, що допомагає їм адаптуватися до мінливого конкурентного середовища та забезпечувати стабільність у довгостроковій перспективі. Крім того, фінансова стійкість дозволяє компаніям залучати інвестиції, залишаючись привабливими для інвесторів, які все більше уваги приділяють питанням сталого розвитку та соціальної відповідальності

бізнесу.

Отже, фінансова стійкість є невід'ємною складовою сталого розвитку підприємства. Вона забезпечує його життєздатність, здатність протистояти кризам та невизначеностям, створює передумови для впровадження екологічних та соціальних ініціатив, підвищуючи загальну стійкість організації до викликів сучасності. Тому досягнення фінансової стійкості має розглядатися як стратегічний пріоритет для підприємств, які прагнуть до сталого розвитку [5, с. 79].

Економічна сутність фінансової стійкості підприємства полягає в його здатності зберігати рівновагу фінансових ресурсів, забезпечувати безперервність операційної діяльності, ефективно розподіляти та використовувати капітал для досягнення стратегічних цілей розвитку в умовах невизначеного зовнішнього середовища.

Фінансова стійкість підприємства спирається на низку ключових принципів, які визначають її сутність та забезпечують ефективне функціонування (рис.1).

Рис. 1. Принципи фінансової стійкості підприємств

Джерело: складено автором на основі [5, с. 76-77]

По-перше, принцип платоспроможності та ліквідності передбачає, що підприємство повинно мати достатні грошові ресурси для своєчасного розрахунку за своїми зобов'язаннями перед контрагентами, працівниками, бюджетом тощо. Разом з тим, необхідно підтримувати оптимальний рівень ліквідності активів, щоб забезпечити безперебійність операційного циклу та уникнути надлишкової імобілізації коштів.

По-друге, принцип фінансової незалежності вимагає від підприємства досягнення достатнього рівня власного капіталу та мінімізації залежності від зовнішніх джерел фінансування, що дозволяє зберегти фінансову автономію, знизити ризики неплатоспроможності та забезпечити стійкість у довгостроковій перспективі. Водночас, слід розумно поєднувати власні та залучені кошти для підтримання оптимальної структури капіталу.

Важливим є також принцип ефективного управління активами та пасивами, який полягає в оптимізації їх структури та вартості, забезпеченні їх збалансованості та раціонального використання, що передбачає грамотне розміщення ресурсів у

високоліквідні та прибуткові активи, а також формування оптимального співвідношення між власним та позиковим капіталом для мінімізації вартості залучення коштів.

По-четверте, принцип прибутковості та рентабельності вимагає від підприємства досягнення належного рівня прибутковості операційної діяльності, забезпечення прийнятних показників рентабельності активів та капіталу, що є запорукою ефективного використання ресурсів, зростання вартості бізнесу та формування фінансових резервів для подальшого розвитку. Крім того, принципи адаптивності, ризик-орієнтованості та стратегічної перспективи визначають здатність підприємства пристосовуватися до мінливого середовища, ефективно управляти ризиками та орієнтуватися на довгострокову перспективу розвитку відповідно до стратегічних цілей.

Дотримання цих принципів є запорукою фінансової стійкості підприємства та забезпечує його конкурентоспроможність, інвестиційну привабливість і можливості для подальшого зростання в мінливих ринкових умовах.

Фінансова стійкість підприємства залежить від низки факторів, які можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Ці фактори можна умовно поділити на внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні).

Таблиця 1

Фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства

Фактор	Пояснення
Внутрішні фактори	
Ефективність управління	Раціональна організаційна структура, кваліфікований менеджмент, ефективні бізнес-процеси та система контролю сприяють фінансовій стійкості.
Виробничий потенціал	Наявність сучасних технологій, обладнання, висококваліфікованого персоналу забезпечує конкурентоспроможність та прибутковість.
Маркетингова політика	Ефективні маркетингові стратегії, просування продукції, налагоджені збутові канали позитивно впливають на фінансові результати.
Інноваційна активність	Впровадження інновацій у продукцію, процеси та управління підвищує конкурентоспроможність та прибутковість.
Структура капіталу	Оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу забезпечує фінансову стійкість та платоспроможність.
Зовнішні фактори	
Економічна ситуація	Стан економіки, рівень інфляції, курси валют, податкове навантаження впливають на фінансові результати підприємства.
Політична ситуація	Політична нестабільність, зміни законодавства можуть негативно позначитися на фінансовій стійкості.
Конкурентне середовище	Рівень конкуренції, дії конкурентів, поява нових гравців на ринку впливають на ринкову частку та прибутковість.
Доступність ресурсів	Наявність та вартість сировини, матеріалів, енергоресурсів, кваліфікованої робочої сили визначають витрати виробництва.
Науково-технічний прогрес	Впровадження нових технологій конкурентами може знизити конкурентоспроможність підприємства.
Форс-мажорні обставини	Стихійні лиха, техногенні катастрофи, воєнні конфлікти можуть підірвати фінансову стійкість підприємства.

Джерело: складено автором на основі [6, с. 35]

Врахування та ефективне управління цими факторами є запорукою забезпечення належного рівня фінансової стійкості підприємства в довгостроковій перспективі.

Для оцінки фінансової стійкості підприємства використовуються різні методи, зокрема коефіцієнтний аналіз та інтегральні моделі (табл. 2). Коефіцієнтний аналіз базується на розрахунку відносних показників, які характеризують різні аспекти

фінансової стійкості, а інтегральні моделі дозволяють отримати узагальнену оцінку фінансової стійкості на основі комплексного підходу.

Таблиця 2

Показники оцінки фінансової стійкості підприємства

Показник	Формула	Нормативне значення
Коефіцієнтний аналіз		
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	> 0,5
Коефіцієнт фінансування	Власний капітал / Залучений капітал	> 1
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом	(Власний капітал - Необоротні активи) / Оборотні активи	> 0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	(Власний капітал - Необоротні активи) / Власний капітал	0,2 - 0,5
Інтегральні моделі		
Модель Альтмана	$Z = 1,2X1 + 1,4X2 + 3,3X3 + 0,6X4 + 0,999X5$ $X1 = \text{Оборотний капітал} / \text{Сума активів}$ $X2 = \text{Нерозподілений прибуток} / \text{Сума активів}$ $X3 = \text{Операційний прибуток} / \text{Сума активів}$ $X4 = \text{Ринкова вартість акцій} / \text{Сума зобов'язань}$ $X5 = \text{Виручка від реалізації} / \text{Сума активів}$	$Z > 2,99$ - стійке положення $1,81 < Z < 2,99$ - зона невизначеності $Z < 1,81$ - висока ймовірність банкрутства
Модель Спрінгейта	$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D$ $A = \text{Оборотний капітал} / \text{Сума активів}$ $B = \text{Прибуток до сплати відсотків та податків} / \text{Сума активів}$ $C = \text{Прибуток до сплати податків} / \text{Короткострокові зобов'язання}$ $D = \text{Виручка від реалізації} / \text{Сума активів}$	$Z > 0,862$ - підприємство є фінансово стійким

Джерело: складено автором на основі [7, с. 41]

Наведені показники та моделі дозволяють комплексно оцінити фінансову стійкість підприємства, виявити проблемні зони та вжити необхідних заходів для її підвищення. Разом з тим, слід враховувати специфіку діяльності підприємства та галузі при інтерпретації результатів аналізу.

Екологічний принцип концепції сталого розвитку передбачає мінімізацію негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище. Підприємства повинні раціонально використовувати природні ресурси, впроваджувати ресурсозберігаючі та енергоефективні технології, скорочувати викиди забруднюючих речовин та відходи виробництва. Важливим аспектом є також збереження біорізноманіття, відновлення та захист екосистем.

Соціальний принцип ставить за мету досягнення соціальної справедливості, подолання бідності та нерівності у суспільстві. Він передбачає забезпечення гідних умов праці, дотримання прав людини, рівних можливостей для розвитку кожного індивіда. Соціально-відповідальні підприємства інвестують кошти в розвиток місцевих громад, створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації працівників та покращення їхнього добробуту.

Економічний принцип сталого розвитку полягає в ефективному та раціональному веденні господарської діяльності, постійному інноваційному розвитку та забезпеченні стійкого економічного зростання без виснаження ресурсів. Він передбачає впровадження ресурсощадних технологій, оптимізацію виробничих процесів, диверсифікацію діяльності та розвиток нових ринків збуту. Важливою складовою є також інвестиції в людський капітал, наукові дослідження та інновації

для створення нових продуктів та послуг.

Дотримання цих принципів допомагає підприємствам не лише мінімізувати негативний вплив на довкілля та суспільство, а й підвищувати свою конкурентоспроможність, фінансову стійкість та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі.

Багато провідних компаній світу успішно інтегрували принципи сталого розвитку у свою діяльність, що допомогло їм підвищити фінансову стійкість та конкурентоспроможність.

Одним з яскравих прикладів є компанія Unilever - один із світових лідерів у виробництві продуктів харчування, товарів для дому та особистої гігієни. Унілевер поставила амбітну мету до 2030 року повністю перейти на використання відновлюваних або переробленої пластмаси у виробництві пакувальних матеріалів. Компанія також активно скорочує викиди парникових газів, інвестує у проекти з відновлюваної енергетики та відповідального сільського господарства. Ці ініціативи у поєднанні з ефективним управлінням дозволили Unilever досягти значних фінансових результатів та високих позицій у рейтингах сталого розвитку.

Іншою успішною компанією є Patagonia - виробник високоякісного спорядження та одягу для активного відпочинку. Паатагонія відома своєю прихильністю до принципів сталого розвитку та захисту довкілля. Компанія використовує переважно органічні та перероблені матеріали, а також заохочує клієнтів ремонтувати, передавати та переробляти одяг замість його викидання. Patagonia інвестує частину прибутку в природоохоронні проекти та пропагує філософію мінімалізму і довговічності своєї продукції.

У сфері інформаційних технологій лідером сталого розвитку є компанія Google. Вона активно інвестує в проекти з відновлюваної енергетики, енергоефективності та захисту навколишнього середовища. Центри обробки даних Google працюють переважно на відновлюваних джерелах енергії. Компанія також реалізує ініціативи з переробки відходів, скорочення викидів та раціонального використання водних ресурсів [8, с. 95].

Ці та інші приклади демонструють, що інтеграція принципів сталого розвитку у бізнес-стратегію не лише сприяє збереженню довкілля та поліпшенню соціальних стандартів, а й допомагає компаніям підвищувати фінансову стійкість, зміцнювати репутацію та залишатися конкурентоспроможними на ринку в довгостроковій перспективі.

Висновки.

Отже, у сучасних умовах концепція сталого розвитку набуває дедалі більшого значення для забезпечення довгострокової життєздатності бізнесу. Інтеграція екологічних, соціальних та управлінських аспектів у стратегію та операційну діяльність підприємств є запорукою їхньої фінансової стійкості. З огляду на це, можна запропонувати низку рекомендацій для підвищення фінансової стійкості підприємств в умовах сталого розвитку.

По-перше, підприємствам слід інтегрувати принципи сталого розвитку в бізнес-стратегію та операційні процеси, що передбачає впровадження ресурсоефективних і екологічно чистих технологій, скорочення викидів та відходів, інвестування в відновлювані джерела енергії та соціальні програми. Такий підхід дозволить знизити витрати, підвищити репутацію та лояльність споживачів. Диверсифікація діяльності, освоєння нових ринків збуту екологічно дружньої продукції та послуг, що стають дедалі затребуваними, а також впровадження інновацій для створення екологічних і соціально відповідальних товарів відповідно до сучасних запитів споживачів також є

важливими кроками.

Оптимізація структури капіталу через збільшення частки власного капіталу та залучення "зелених" інвестицій на вигідних умовах сприятиме фінансовій стабільності підприємств. Розвиток співпраці із фінансовими установами в напрямку "зеленого" фінансування є доцільним. Активне управління екологічними, репутаційними, виробничими та іншими ризиками за допомогою різних інструментів ризик-менеджменту підвищить стійкість до зовнішніх загроз та забезпечить безперервність діяльності. Удосконалення системи стратегічного планування та контролю з інтеграцією показників сталого розвитку сприятиме довгостроковій перспективі та стійкому зростанню фінансових результатів.

Список використаних джерел:

1. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
2. Бланк І. О. Управління фінансовою стійкістю підприємства. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2003. 496 с.
3. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства : підручник. Мінськ : Нове знання, 2000. 688 с.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 24.05.2024).
5. Жукевич, С. Фінансова стійкість підприємства в контексті сталого розвитку України. Світ фінансів. 2018. Вип. 4. С. 75-85.
6. Пакулін С.Л. Управління сталим розвитком сучасного підприємства. Траєкторія науки. 2021. №3(8). С. 34-39.
7. Ковтуненко Ю.В. Методичні основи аналізу фінансового стану промислового підприємства. Економіка. Фінанси. Право, № 8/2. 2019. С. 40-41.
8. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства. Актуальні проблеми економіки, № 9. 2023. С. 92-98.